

ובמיוחד — יש להתעכב על הוראה ולימוד בנוגע למעשה בפועל, כולל — הוראה בעניני "דעות", שכן, עניני דעות נוגעים וחשובים כמו עניני מעשה, ועוד יותר ממעשה — כפס"ד הרמב"ם²⁷ בנוגע למצות התשובה: "אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהם מעשה... אלא... צריך לחפש (גם) בדעות רעות... ואלו העוונות קשים מאותן שיש בהן מעשה", ומרובה מדה טובה כו' — בנוגע לדעות הטובות.

בהתאם לתכלית ומטרת חיבורו של הרמב"ם — "הלכות הלכות", שבהם מתגלה רצון העליון בנוגע לעבודת האדם בפועל.

1. בהתחלת פרק שלישי (סיום וחזרתם) דשיעור היום²⁸ — כתב הרמב"ם:

"תלמיד שגלה לעיר מקלט מגלין רבו עמו, שנאמר²⁹ וחי, עשה לו כדי שיחי, וחי בעלי חכמה ומבקשי' בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין".

ומקור דברי הרמב"ם — במסכת מכות³⁰: "א"ר יצחק מאי קרא ונס³¹ אל אחת הערים האל וחי, עבד לי' מידי דתהוי לי' חיותא. תנא תלמיד שגלה מגלין רבו עמו, שנאמר וחי, עבד לי' מידי דתהוי לי' חיותא".

ובהוספת דברי הרמב"ם "וחי בעלי חכמה ומבקשי' בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין" — יש לומר שהמקור לכך הוא פסוק מפורש: "החכמה תחי בעלי"³², היינו, שאצל "בעלי חכמה" (כלשון הכתוב: "בעלי") "החכמה" היא (לא רק ענין של תוספת תענוג, כי אם) ענין של חיים ("תחי"). וכפי שכבר צויין מראה מקום זה בא' הספרים³³ המציינים מראי מקומות לספרו של הרמב"ם.

ולפלא הכי גדול: בספר מראי מקומות על הרמב"ם שיצא לאור לאחרונה — ספר שמכיל ריבוי עמודים, ורואים בו מלאכה הכי גדולה והכי חשובה בליקוט מראי מקומות מספרים קודמים, בתוספת כו"כ מראי מקומות — לא ציינו מראה מקום הנ"ל (אף שצויין, כאמור, בא' הספרים שהשתמשו בו בליקוט הנ"ל).

ושגיאה זו — ויתכן שישנם עוד כיו"ב, שהרי "שגיאות מי יבין"³⁴ — צריכה לעורר להוסיף ולהשלים מלאכה זו, כלומר, שלא להסתפק במלאכה הגדולה והחשובה שנעשתה עד עתה, ומכאן ואילך לאכול מן המוכן — אלא יש להוסיף בזה עוד יותר, שהרי לימוד התורה בכלל צריך להיות באופן

(27) ה"ל תשובה פ"ז ה"ב. (28) ה"ל רוצה ושמירת נפש פ"ז. (29) ואחזקן ד, מב. שופטים יט, ה. (30) ז"א. (31) ואחזקן שם. (32) קהלת ז, יב. (33) רמב"ם לעם וירושלים תשי"ט. (34) לי הכתוב — תהלים יט, יב.

ד"לאפשה לה"³⁵, ובפרט בנוגע לציון מראי-מקומות שניתן להוסיף בזה יותר ויותר.

ובהתאם לכך — כדאי ונכון שלקראת יום הולדתו של הרמב"ם יוציאו לאור עוד ריבוי מראי-מקומות בתור הוספה על הספר שיצא לאור כבר, ובדאי יעסקו בזה בתוספת חשק וחיות — מצד הרגש ד"קב שלו"³⁶, שמצא מראה מקום נוסף שלא נדפס אפילו בספר הנ"ל.

ועי"ז יתוסף עוד יותר בהבנת דברי הרמב"ם, ולא עוד אלא שכאשר יודעים את מקורי ההלכות, הרי לכולי-עלמא (גם לדעת הרא"ש³⁷ ואדמו"ר הזקן³⁸) יכולים לפסוק דינים מחיבורו של הרמב"ם (כמדובר בארוכה בהודמנות קודמת³⁹).

ז. והנה, בתוכן דברי הרמב"ם — צריך להבין:

לשון הגמרא הוא: "תלמיד שגלה מגלין רבו עמו", "תלמיד" סתם, מבלי לפרש שהכוונה לסוג מיוחד בתלמידים, היינו, כל סוגי התלמידים.

ותירה מזו: מהמשך דברי הגמרא "אמר ר' זעירא מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון" ("שלא"⁴⁰ יביאوه עוונותיו לידי הריגה בשוגג ויגלה, דאמרין לקמן⁴¹ שאינו מצוי אלא ברשעים) — מוכח, שדין זה ("תלמיד שגלה מגלין רבו עמו") הוא גם בתלמיד שאינו הגון (תלמיד שנמצא בדרגא כזו שעוונותיו יכולים להביאו לידי הריגה בשוגג, שאינו מצוי אלא ברשעים).

ולכאורה, מלשון הרמב"ם משמע, שדין זה ("תלמיד שגלה לעיר מקלט מגלין רבו עמו") אינו אלא בתלמיד שהוא בדרגת "בעלי חכמה ומבקשי", לא רק "תלמיד הגון" סתם, אלא תלמיד שהגיע לדרגת "בעלי חכמה ומבקשי", [ויש להוסיף בדיוק הלשון "בעלי חכמה ומבקשי": "בעלי חכמה" — ע"ד מארז"⁴² שהתורה נקראת על שמו, ועד ש"תורה דילי היא", שלכן, "הרב שמחל על כבודו כבודו מחול", "מחיל לי ליקרי"⁴³. ו"מבקשי" — שגם לאחר שהגיע לדרגת "בעלי חכמה", אינו מסתפק בזה, אלא נמצא בתנועה ד"מבקשי", היינו, שרוצה ומשתדל להוסיף יותר ויותר. ובלשון הרמב"ם⁴⁴: "העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה... (מפני ש)נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד"].

כלומר, תלמיד שנמצא בדרגא נעלית ביותר, "בעלי חכמה ומבקשי",

(35) זח"א יב, ב. תו"א מקץ לט, ד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"ב. וש"נ. (36) ראה ב"מ לח, א. (37) בשו"ת שלו — כלל לא ס"ט. (38) בקו"א — הל' ת"ת רפ"ב. (39) שיחת ש"פ כי תבוא חשד"מ — ע"ד הספר מראי מקומות על הרמב"ם (נדפס בס' מ"מ על הרמב"ם בתחלתו). (40) פרש"י מכות שם. (41) מכות שם, ב. (42) ע"ז יט, א. (43) קידושין לב, סע"א. (44) בסוף הל' תשובה.

(45) צפוני דרייטש סביא (י. ס.) (46) פרש"י בראשית כ, ת. עמ' ג'ד. ועוד (47) סוסיא י. ס. - מלקות לתאווה י. ס. בקרא

ואם מפני שנאמר "וחי", "עבד לי מידי דתהוי לי חיותא" — הרי מכיון שמדובר בתלמיד שאינו הגון, שבודאי אינו נמצא בדרגא כזו שבלא תלמוד תורה אין חייו נחשבים חיים, כיצד אפשר לומר ש"מידי דתהוי לי חיותא" תלוי בכך שיגלו את רבו ויוכל ללמוד תורה ממנו?

ותמיהה זו מתרץ הרמב"ם בכתבו "שחי בעלי חכמה (ומוסיף) ומבקשי בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין". ובהקדים:

החיוב לשבת בעיר מקלט הוא — "עד מות הכהן הגדול"⁴⁹, כלומר, שצריך לשבת בעיר מקלט במשך שנים רבות, ויתכן — כל משך ימי חייו (אם ימות לפני מות הכהן הגדול), וישנם אופנים שאינו יוצא מעיר מקלט לעולם⁵⁰.

ומכיון שנאמר "וחי", "עבד לי מידי דתהוי לי חיותא", ובלשון הרמב"ם: "עשה לו כדי שיחי" — מובן, שחיוב זה הוא בנוגע לכל ימי חייו, כלומר, שבכל מעמד ומצב שיהי במשך כל ימי חייו צריכים לדאוג ולהשתדל "דתהוי לי חיותא".

ולכן, אע"פ שבהוה נמצא בדרגת "תלמיד שאינו הגון", מ"מ, מכיון שבפועל למד תורה (אצל רב הגון), הרי סוכ"ס "המאור שבה מחזירו למוטב"⁵¹, היינו, שביכלתו ובכחו לבוא לדרגת תלמיד הגון, עד לדרגא כזו שחיים בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין.

וענין זה מרמז הרמב"ם בהוספת חיבת "ומבקשי" ("בעלי חכמה ומבקשי"), אף שבכתוב נאמר רק "בעלי" ("בעלי חכמה") — שהפירוש הפשוט בזה, "בעלי חכמה או מבקשי" (ב' סוגים)⁵²:

גם כאשר לעת־עתה אינו בדרגת "בעלי חכמה" (ואדרבה — תלמיד שאינו הגון), מ"מ, כאשר ישתדל ויתייגע לבקש את החכמה ("מבקשי"), מובטח לו שיצליח בזה, שהרי "יגעתי ולא מצאתי" — אל תאמין⁵³, עד שסוכ"ס יבוא לדרגת "בעלי חכמה".

ועפ"ז מובן הטעם ד"מגלין רבו עמו" — עוד לפני שהגיע לדרגת "בעלי חכמה (ומבקשי)":

כאשר רואים שתלמיד זה נכשל והרג בשוגג — הרי נתברר שהוא תלמיד

בשאלות לא ה"י בא לידו שגגה, ולפי שלא טרח בדרישה ובחקירה ואחר כך יצטער, צריך כמדה — אבל הסיבה לכך (דלכאורה), מכיון שחייב לטרוח ולבדוק, אינו טא לעבור על דמיון — טפסו "התגבורות נפש הבהמית", אשר להיות "רוח הבהמדי היותר הוא למטה", אינה נשגונית "למעלה", ופשיטא שלא "טורחת" בזה.

(48) קהלת ג, כא. (49) מסעי דה, כח. רמב"ם הל' דיעות יטמיה נפשו יטו — וזוהי טעמו היומאי. (50) ומב"ם שם פ"ז ה"י"ב. (51) הל' מ"ז לאדמו"ר מ"ז סוסיג, חסד. (52) חסד, י"ז. (53) חסד, י"ז. ח"ה ע' 375 הע' 34. (54) מגילה ג, י"ב.

שאינו הגון (דאל"כ, לא ה"י מגיע למצב זה, כנ"ל), ונמצא, שהרב לימד לתלמיד שאינו הגון — היפך הדין שאין מלמדין תורה לתלמיד שאינו הגון⁵³.

ומכיון שהרב התחיל לעסוק עם תלמיד זה — מוטלת עליו החובה להחזירו למוטב, שיהי' תלמיד הגון, שאז יבקש את החכמה ("מבקשי"), ולא עוד אלא שיבוא לדרגת "בעלי חכמה".

י. ביאור ההוראה שלמדים מדברי הרמב"ם בעבודת ה' :

מסיבות שונות ומשונות יתכן שיהודי יהי' במעמד ומצב ד"תלמיד שאינו הגון", רחמנא ליצלק. ובידעו זאת (כאשר עושה חשבון צדק בנפשו) — הרי יתכן שיבוא לירי יאוש ח"ו.

ועל זה באה ההוראה מדברי הרמב"ם דלעיל — שגם במצב כזה ביכלתו ובכחו להתעלות עד לתכלית העילוי, להיות בדרגא ד"בעלי חכמה". וזאת — כאשר יחליט להשתדל ולהתייגע בבקשת החכמה ("מבקשי"), דמכיון שהבטיחה תורה⁵² "יגעת ומצאת", הרי בודאי שסוכ"ס יבוא לדרגת "בעלי חכמה", עליהם נאמר "החכמה תחי' בעלי", היינו, שענין החכמה (תורה) אצלם הוא באופן של חיים, ולא עוד אלא שבהעדר ענין החכמה — לא זו בלבד שאינם במצב של חיים (הראויים לשמם), אלא עוד זאת "כמיתה חשובין".

והוראה זו (שאצל כאו"א מישראל, בכל מעמד ומצב שהוא, שייך הענין ד"החכמה תחי' בעלי") מקבלת משמעות מיוחדת ע"פ דברי אדמו"ר הזקן בספר התניא⁵⁴ (ובארוכה — בכמה דרושים, הן דרושי אדמו"ר הזקן⁵⁵, והן דרושי רבותינו נשיאנו שלאח"ז⁵⁶): "אין סוף ב"ה מלוכב בבחי' חכמה שבנפש האדם יהי' מי שיהי' מישראל, ובחי' החכמה שבה עם אור א"ס ב"ה המלוכב בה, מתפשטת בכל בחי' הנפש כולה להחיותה מבחי' ראשה עד בחי' רגלה, כדכתיב החכמה תחי' בעלי".

ולאידך — גם יהודי שנמצא כבר בדרגא ד"בעלי חכמה", אין לו להסתפק במעמדו ומצבו בהוה, אלא עליו להשתדל להוסיף ולהעלות בקודש, ולא עוד אלא שזהשתדלות כזה תהי' באופן ד"מבקשי", היינו, שנמצא תמיד בתנועה שאינו יכול לנוח ולשקוט עד שיגיע לדרגא נעלית יותר בלימוד התורה, כי בידעו שהתורה היא בלי-גבול, כמש"נ⁵⁷ "ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים", הרי כל מה שהשיג ביריעת התורה אינו בערך כלל לאמיתת ענינה ומעלתה של התורה — ובלשון אדמו"ר הזקן בתניא⁵⁸ (ובארוכה — בספר החקירה לאדמו"ר הצ"צ⁵⁹): "לגבי דבר שהוא בבחי' בלי גבול ומספר כלל, אין כנגדו

(53) מכות שם, א. חוליק קלג, א. רמב"ם הל' ת"ת רפ"ד, הל' ת"ת לאדה"ו שם סי"ו. (54) פי"ח. (55) לקו"ת כהעלותך לד, ג ואילך, ואחתנן ט, ג ואילך, ועוד. (56) ס' הליקושים (דא"ח — צ"צ) ערך חכמה סי"ב.ג. וש"נ. (57) איוב יא, ט. (58) פמ"ח. (59) בתחלתו.

שום ערך במספרים, שאפי' אלף אלפי אלפים וריבוא רבבות אינן אפילו כערך מספר אחד לגבי אלף אלפי אלפים וריבוא רבבות, אלא כלא חשיבי ממש".

ולהעיר מהסיפור הידוע⁶⁰ אודות אדמו"ר הצ"צ, שכאשר אדמו"ר הזקן רצה לתת לו ענינים בתורה באופן של מתנה — לא רצה לקבל, מפני שרצה להתייגע על ענינים אלו, ואח"כ התחרט [עד כמה ששייך לומר ענין של "חרטה" ביחס ליהודי בדרגתו של הצ"צ...]. באמרו, שככל שיקבל במתנה, יוכל להתייגע בענינים נעלים יותר, עד א"ס.

יא. הוראה נוספת יש ללמוד מדברי הרמב"ם הנ"ל — בנוגע לכללות מעמדם ומצבם של בני" בזמן הגלות:

כללות ענין הגלות הוא ע"ד ובדוגמת הגלות לעיר מקלט — כי: סיבת הגלות היא — "מפני חטאינו גלינו מארצנו"⁶¹. וענינו של החטא — שפיכת דם וחיות אדם דקדושה באדם דקליפה⁶². אמנם, מכיון שאין זה אלא בשוגג, כדיוק הלשון "מפני חטאינו", ו"חטא" פירושו בשוגג⁶³ [אשר למרות שצריך כפרה, מ"מ, בודאי שאין זה דומה לחומר דמזיד, שאינו מתכפר ע"י קרבן⁶⁴] — לכן, צריך להיות ענין הגלות לעיר מקלט, כלומר, "בתחילה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לעיר מקלט", ולאחרי שנתברר דינו ו"נתחייב גלות" — "מחזירין אותו למקומו... אל עיר מקלטו"⁶⁵, כדי: (א) להציל מפני "גואל הדם", כדברי חז"ל⁶⁶: "הוא שטן הוא יצה"ר כו'", (ב) ענין של כפרה, שהרי גלות מכפרת⁶⁷.

ועל זה בא הלימוד וההוראה משיעור היומי ברמב"ם — "תלמיד שגלה מגלין רבו עמו":

כתיב⁶⁸ "וכל בניך לימודי ה'", היינו, שכאו"א מישראל, "כל בניך" (לא רק תלמידי חכמים, עליהם קאי המשך הכתוב "ורב שלום בניך", "א"ת בניך אלא בוניך"⁶⁹, אלא "כל בניך" ממש, כאו"א מישראל), הוא תלמידו של הקב"ה⁷⁰.

ולכן, כאשר יהודי, תלמידו של הקב"ה, נמצא בגלות — הרי מכלי הבט על מעמדו ומצבו של התלמיד (אפילו אם הוא תלמיד שאינו הגון) "מגלין רבו עמו", היינו, שגם הקב"ה נמצא בגלות [שהרי "מגיד דבריו ליעקב חוקיו

60 לקו"ש חט"ו ע' 81. חכ"ד ע' 561. ועוד. 61 נוסח תפלת מוסף דיו"ט. 62 לקו"ת במדבר יג. ג. 63 יומא לו. ב. שבעות יב. ב. ובכ"מ. 64 אגה"ק סוסכ"ח. ובארוכה — סהמ"צ להצ"צ מצות עגלה ערופה. 65 רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש פ"ה ה"ז. 66 ב"ב טז. א. 67 ראה תר"ה מידי — מכות יא. ב. ספר החינוך מצוה תי. וראה תענית טז. א: "גלינו גלותינו מכפרת עלינו". 68 "שע"י נר. יג. 69 ברכות בסופה. וש"נ. 70 מצו"ד עה"פ. וראה רד"ה וכל בניך תרפ"ט (סה"מ קונטרסים ח"א טז. ב.).

ומשפטיו לישראל⁷¹ — "מה שהוא עושה אומר לישראל לעשות"⁷²,
 כמארוז⁷³ "בכל מקום שגלו שכינה עמהן, גלו למצרים שכינה עמהן כו", וכן
 בגלותנו זה — "גלו לאדום שכינה עמהם"⁷⁴.

והדיוק בזה — "מגלין רבו עמו", היינו, שגם אצל הרב (הקב"ה) הרי זה
 מצב של גלות:

מדיוק הלשון "מגלין" (ולא "מביאין" וכיו"ב) רבו עמו — מובן, שאין
 זה שינוי מקום בלבד, שנמצא ביחד עם התלמיד במקום הגלות, אבל נמצא שם
 במצב של "בן חורין", אלא עוד זאת, שנמצא שם במצב של גלות, כמו מצב
 הגלות של התלמיד.

ורוגמתו בנוגע להקב"ה ובנ"י — שהענין ד"שכינה עמהם" הוא באופן
 שגם הקב"ה נמצא בגלות, "שכינתא בגלותא"⁷⁵, ומקרא מלא דיבר הכתוב⁷⁶:
 "בכל צרתם לו צר" ("לו" בוא"ו), היינו, ש"השכינה שרוי" עם ישראל בצרת
 גלותן⁷⁷, ופשיטא — ש"ה" שומרך ה' צלך על יד ימינך"⁷⁸.

ומכיון שכן, הרי גם כאשר בנ"י נמצאים בגלות צריך הקב"ה לתת להם
 את על המצטרך להם — "עשה לו כדי שיחי", ועד לשלימות ענין החיים —
 "חיי בעלי חכמה ומבקשי", היינו, שכאו"א מישראל יהי' בדרגת "בעלי
 חכמה" בפועל ובגלוי, ועד שנעשה בדוגמת הרב (כביכול), ויתירה מזו:
 "מתלמידי יותר מכולן"⁷⁹ — "למעשה ידיך (של יהודי) תכסוף"⁸⁰.

ועוד והוא העיקר — שתיכף ומיד ממש יוצא הקב"ה מהגלות ביחד עם
 יציאת כל בנ"י וכאו"א מישראל מהגלות, ובלשון חז"ל⁷³: "ואף כשהן עתידין
 ליגאל שכינה עמהן, שנאמר⁸¹ ושב ה' אלקיך את שבותך, והשיב לא נאמר אלא
 ושב, מלמד שהקב"ה שב עמהן מבין הגליות".

יב. ומזה באים להתעוררות נוספת בנוגע ללימוד התורה ככלל, ובמיוחד
 — לימוד משנה יהודה להרמב"ם:

כאשר נמצאים בסוף זמן הגלות, וצריכים להשלים את מעשינו ועבודתנו
 בזמן הגלות — יש להוסיף בלימוד התורה, כולל ובמיוחד — לימוד הלכות
 התורה כולה (שלימות הענין דלימוד התורה).

ומכיון ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד"⁸², מובן, שלימוד התורה

(71) תהלים קמז, יט. (72) שמו"פ"ל, ט. (73) מגילה כט, א. (74) ספרי"ס פמסעי. (75) זח"א
 קכ, ב. ח"ג סו, סע"א. ועוד. (76) ישע"י סג, ט. וראה תענית שם. זח"א שם. (77) פרש"י נצבים ל.
 ג. (78) תהלים קכא, ה. (79) תענית ז, סע"א. מכות י, סע"א. (80) איוב יד, טו. וראה בארוכה של"ה
 שער הגדול (כט, ב ואילך). (81) נצבים שם. (82) תניא רפכ"ג — בשם הוזהר. וראה זח"א כד, א. ח"ב ס,
 א. סה"מ ה"ש"ת ע' 66 הע' ד"ה אורייתא. וש"נ.

(בשלימות) מחזק ומגביר את הקשר ד"ישראל (ע"י אורייתא⁸³) וקוב"ה כולא חר" באופן רחב ועמוק יותר.

ובאופן כזה — שורפים ומכלים את "שיירי הגלות", ובמהרה בימינו ממש — זוכים לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

* * *

יג. בקביעות שנה זו — חל כ"ף טבת (יום ההילולא דהרמב"ם) ביום ראשון דפרשת וארא. ומכיון שכל הענינים הם בהשגחה פרטית [ובפרט ע"פ המדובר כמ"פ שימי השבוע יש להם השפעה על ימי החודש] — מסתבר לומר, ששיעור חומש היומי קשור עם יום ההילולא דהרמב"ם.

וע"פ האמור לעיל (ס"א) שביום ההילולא מתעלים "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו", כולל ובמיוחד — חיבורו העיקרי שהוא ספר הי"ד, מסתבר לומר, ששיעור זה קשור עם ספר הי"ד.

הן עם תחילת ו"ראש" הספר — שבו כלול כל הספר (בדוגמת ה"ראש" הכולל את כל הגוף), והן עם סיום הספר — "הכל הולך אחר החיתום"⁸⁴. ונקודת הביאור בזה:

בשיעור חומש היומי מדובר אודות הידיעה באלקות שנתחדשה ע"י משה רבינו — "וארא אל אברהם ואל יצחק ואל יעקב כאל שד"י ושמי הוי' לא נודעתי להם"⁸⁵, ואילו עכשיו — "אמור לבני ישראל אני הוי'"⁸⁶.

והרי ענין זה (הידיעה באלקות בכלל, ובפרט הידיעה בשם הוי') מבואר הן בהתחלת ספרו של הרמב"ם: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע כו'", והן בסיום וחותם ספרו: "כי⁸⁷ מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים".

יד. ביאור הענין בפרטיות יותר:

לשון הרמב"ם בהתחלת ספר הי"ד הוא — "לידע שיש שם מצוי ראשון".

וצריך להבין: כיצד שייך לתארו בשם "מצוי ראשון" — הרי הלשון "ראשון" מורה שיש לו קשר ושייכות ל"שני" "שלישי" כו' הבאים לאחריו, ובודאי שח"ו לומר כן עליו ית', שהרי מציאותו אינה כמציאותם של שאר הנמצאים, ובלשון הרמב"ם בסיום הלכה זו: "כל הנמצאים כו' לא נמצאו אלא מאמתת המצאו", וכפי שממשיך בהלכות שלאח"ז שאין שום דמיון ביניהם ח"ו, וכלשון הכתוב⁸⁸ "ואל מי תדמיוני ואשוה", ועד שכל הנמצאים, גם הכי עליונים, אינם יכולים להשיג אמיתת הבורא כמו שהוא⁸⁹. וא"כ, מהו הפירוש

⁸³ ראה זח"ג עג, א. ⁸⁴ ברכות יב, א. ⁸⁵ ריש פרשתנו (וארא ו, ג). ⁸⁶ שם, ו, 1. ⁸⁷ ישע' יא, ט. ⁸⁸ ישע' מ, כה. רמב"ם שם ה"ח. ⁸⁹ פ"ב ה"ח. וראה גם פ"א ה"ז ואילך.